

M. Lopata

ANALIZA PORÓWNAWCZA MNIEJSZOŚCIOWYCH RZĄDÓW KOALICYJNYCH KRAJÓW GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

Artykuł jest poświęcony zagadnieniom tworzenia koalicyjnych rządów mniejszościowych w krajach grupy Wyszehradzkiej. Najwięcej koalicyjnych rządów mniejszościowych istniało w Polsce i Słowacji, (cztery – gabinet J. Olszewskiego, H. Suchockiej, L. Millera oraz M. Belki w Polsce, gabinet J. Morawczyka i i trzy gabinety M. Dzurindy w Słowacji), mniej w Czechach (trzy gabinety – gabinet V. Klause, S. Grossa, M. Topolaneka). Natomiast koalicję mniejszościową nie zostały utworzone na Węgrzech. Te rządy aktywnie tworzyły się w Polsce na początku lat 90, gdy system partyjny jeszcze nie był ukształtowany, a ustawodawstwo wyborcze nie przewidywało klauzul zaporowych dla wchodzenia stronnictw politycznych do parlamentu. W Czechach taki typ gabinetów głównie istniał po roku 2004, czyli po wstąpieniu Republiki Czeskiej do EU. Z kolei na Słowacji koalicyjne rządy mniejszościowe istniały przeważnie do przystąpienia do UE.

Słowa kluczowe: koalicja rządowa, partia polityczna, koalicja mniejszościowa, partia dominująca, konstrukcja zrównoważona.

V. Herman i J. Pope [7] uznają rację tworzenia koalicji mniejszościowych. Ale traktują je jako dewiację i uważają, iż pojawiają się one, gdy zaistnieje jedna z pięciu przyczyn. Po pierwsze – wybory nie wyłoniły partii większościowej w parlamencie, w związku z czym powstaje gabinet jednopartyjny mniejszościowy. Po drugie – pewne cechy systemu partyjnego nie pozwalają na stworzenie koalicji większościowej (np. system partyjny rozproszony). Po trzecie – istnieje tzw. administracja tymczasowa (caretaker cabinet). Po czwarte – tradycyjna kooperacja upada i część partii odchodzi, ale rząd trwa nadal aż do chwili odtworzenia lub zbudowania nowego gabinetu. Po piąte – jednej partii brakuje niewiele mandatów do większości w parlamencie.

Według K. Stroma [14-16] oraz G. Luebberta [12], jeśli korzyści z prowadzenia określonej polityki przez gabinet mniejszościowy mają zarówno uczestnicy koalicji, jak i ugrupowania parlamentarne nie wchodzące w jej skład, to wcale nie muszą one dążyć do obalenia gabinetu mniejszościowego. K. Strom uważa, iż sformowanie gabinetu mniejszościowego należy rozpatrywać jako konsekwencję „racjonalnego wyboru” dokonanego przez relewantnych liderów partii. Zatem niechęć do przetargów międzypartyjnych czy upadek negocjacji nie mogą być traktowane jako źródło jego powstania. Tworzenie gabinetu mniejszościowego winno być w opinii K. Stroma traktowane jako celowe i zamierzone działanie. „Różne wzorce formowania gabinetu mogą zostać wyjaśnione poprzez strukturalne cechy systemu politycznego, co czyni kalkulację wiodącą do gabinetu mniejszościowego” [15]. Aktorzy, którzy tak działają, cechują się racjonalnością i mają jasno określone cele. Zdaniem autora nie jest to przypadkowy i nieracjonalny akt. Struktura procesu formowania rządu rodzi pewne ograniczenia. Proces formowania gabinetu może zainicjować największa partia lub też preferowana będzie koalicja wcześniej sprawdzona, bo negocjacje w takim wypadku są łatwiejsze i mniej czasochłonne. Poza tym w systemie wielopartyjnym teoretyczna liczba możliwych koalicji jest duża. Lecz jak się potem okazuje, nie wszystkie mają realne szanse zaistnienia. Decyzja o tym, czy przyłączyć kolejnych partnerów, opiera się na postanowieniach dwóch typów aktorów: po pierwsze na protokoalicji (core parties), czyli „jadrze” oznaczającym partie, które tworzą bazę koalicji i to one decydują o tym, czy zapraszać inne ugrupowania do gabinetu, oraz po drugie – na partiach marginalnych, które mogą się przyłączyć lub odmówić współpracy, o ile wcześniej zostaną zaproszone. Innymi słowy, rządy

mniejściowe powstają gdy stopniowy proces dodawania kolejnych członków do protokoalicji zatrzymał się, zanim status większościowy został osiągnięty.

Analizując przyczyny powstawania gabinetów mniejściowych, K. Strom przedstawił założenia racjonalnego ich formowania. Po pierwsze – status większości absolutnej nie jest koniecznym punktem odniesienia przy podejmowaniu efektywnych decyzji w parlamencie. Większość parlamentarna nie musi być warunkiem funkcjonalnym do formowania gabinetu, a liderzy partii nie muszą dążyć do stworzenia takiej większości (legislacyjne i egzekutywne większości nie muszą występować razem). Kwestia zwycięstwa łączy się z konkretną decyzją w legislatywie. Innymi słowy konieczna jest kontrola ściśle określonej proporcji głosów do przeforsowania konkretnego aktu prawnego; czyli potrzebna jest większość absolutna. Po drugie – partie polityczne nie są motywowane wyłącznie chęcią objęcia władzy, ale także dążeniem do wpływania na program rządu. Po trzecie – skoro motywacja programowa może determinować zachowania partii, to udział w rządzie nie jest koniecznym warunkiem do uzyskania władzy. Po czwarte – liderzy partyjni nie muszą kierować się bezpośrednimi i natychmiastowymi celami, a mogą mieć cele długofalowe i wówczas powstanie problem związany z tym, czy wejść do rządu, minimalizując zyski wyborcze w najbliższej kadencji, czy nie ryzykować i zostać poza gabinetem [15].

K. Strom rozpatrywał wpływ partii opozycyjnych na politykę publiczną poprzez system komisji parlamentarnych. Tutaj wpływ opozycji rośnie, gdyż rzadko kiedy ważne decyzje zapadają poza parlamentem. Jednak kraje różnią się między sobą. Jeżeli chodzi o efektywność komisji parlamentarnych i szanse, jakie dają opozycji. Zresztą część decyzji politycznych i tak zapada poza systemem komisji [16].

Zatem im potężniejszy jest system komisji, tym silniejszy wpływ opozycji, czyli mniej zachęt, by wejść do rządu, skoro mogą być efektywne poza nim. K. Strom konkluduje że im mniej istnieje zachęta, aby wejść do rządu, tym istnieje większe prawdopodobieństwo wystąpienia rządu mniejściowego.

M. Laver i N. Schofield [8] twierdzą, iż gabinet mniejściowy może przetrwać i dodatkowo być stabilny, gdyż partie opozycyjne nie mogą się zgodzić co do jego zastąpienia. Oznacza to zatem, iż gabinet jest „zdolny do życia”, efektywny bez większości parlamentarnej. Rząd nie kontroluje większości w parlamencie, ale nie powoduje to jego upadku. Partie te oferują rząd w obliczu podzielonej opozycji. Niektóre z nich znajdują się na lewo, a niektóre na prawo od partii rządzącej. Daje to gabinetowi silną pozycję przetargową, w rezultacie trudno jest go obalić.

I. Budge oraz M. Laver [4] wprowadzili rozróżnienie między rządem większościowym a tzw. zdolnym do życia. Oznacza to, iż gabinety mniejściowe mogą być „zdolne do życia”, jeżeli weźmiemy pod uwagę preferencje programowe rządu i partii opozycyjnych. Rząd mniejściowy jest efektywny, biorąc pod uwagę jego ofertę programową, gdy żadna inna koalicja partii pozarządowych nie godzi się na jego zastąpienie. Zasadniczym argumentem jest to, iż programowe motywacje dzielą opozycję. Gdy partie kierują się tylko motywem zdobycia urzędu, żadne partie poza gabinetem nic nie osiągną. Wówczas jednoczy je idea otrzymania stanowisk i przejęcia władzy. W tym ujęciu gabinet mniejściowy jest dewiacją wynikającą ze zbiegu pewnych okoliczności lub istnieje dla tego, iż bierze się pod uwagę długoterminowe korzyści.

W przypadku kwestii programowych partie znajdujące się poza gabinetem muszą uwzględniać i uzgadniać politykę, którą preferuje większa liczba posłów, niż politykę rządu. Stwarza to szanse rządowi do podzielenia opozycji poprzez zaproponowanie oferty programowej o centrowym charakterze (mieszczącej się w centrum przestrzeni rywalizacji), co uniemożliwi opozycji uzgodnienie alternatywnych koncepcji. W związku z tym gabinet będzie nadal istniał.

Tabela 1.

Koalicyjne rządy mniejszościowe w Polsce w latach 1991-2005¹²

Premier gabinetu	Okres sprawowania urzędu	Skład partyjny gabinetu	Typ/ Konstrukcja gabinetu	Partia premiera	Liczba mandatów partii rządowych/ skład izby niższej
J. Olszewski	23.12.1991 – 04.06.1992	ZCN + PC+ PSL- PL+PCD	KM/z.	PC	125/460
H. Suchocka (II)	29.04.1993 – 28.05.1993	UD + ZCN + PSL- PL + KLD + PPG + PCD	KM/z.	UD	194/460
L. Miller (II)	04.03.2003 – 02.05.2004	SLD + UP	KM/d.	SLD	216/460
M. Belka	24.06.2004 – 25.09.2005	SLD + UP	KM/d.	SLD	171/460

Koalicyjne rządy mniejszościowe w Polsce zaczęły formować się w wyniku przeprowadzenia wolnych wyborów do Sejmu I kadencji (1991-1993). Pierwszym z nich został sformowany rząd na czele z J. Olszewskim z PC, w którym uczestniczyły 4 partie: PC, ZChN, PSL-PL, PCD. Gabinet został stworzony z udziałem 10 ministrów niepartyjnych [20, s. 109]. W głosowaniu nad wotum zaufania rząd uzyskał poparcie 235 posłów Sejmu [13]. Dodatkowe poparcie okazali posłowie niektórych małych partii, które nie brały udziału w formowaniu rządu. Najwięcej resortów objął (4) PC, ZChN – 3, PSL-PL – 2 resorty, PCD tylko 1 resort [10, s. 189]. Partie wchodzące w skład koalicji kontrolowały zaledwie około 25% (125 posłów) mandatów poselskich [13, s. 144]. Funkcjonowanie tego gabinetu było możliwe dzięki poparciu NSZZ „Solidarność” i jeszcze kilku małych partii. Najwięcej mandatów poselskich w wyborach uzyskały partie opozycyjne – UD, SLD i KNP. W lipcu 1992 r. został utworzony nowy koalicyjny rząd mniejszościowy z konstrukcją zrównoważoną na czele z H. Suchocką, w którym uczestniczyło 7 partii: UD, ZChN, KLD, PSL-PL, PCD, PPG i SLCh [21, s. 130]. W głosowaniu nad wotum zaufania rząd uzyskał poparcie 226 posłów. Koalicja kontrolowała około 40% mandatów poselskich (194 mandaty). Rząd koalicyjny posiadał charakter zrównoważony dlatego że żadna z partii politycznych obecnych w Sejmie, nawet UD, z którego wywodziła się premier, nie uzyskała dominującej pozycji.

Oprócz tego, koalicyjne rządy mniejszościowe formowały się w wyniku rozpadu rządów większościowych. Po rozpadzie koalicji minimalnie zwycięskiej z partią dominującą L. Millera na początku 2003 r., był stworzony koalicyjny rząd mniejszościowy SLD-UP, którego premierem pozostał L. Miller. SLD i UP w Sejmie utworzyli odrębne kluby, a w Senacie utworzyły wspólny klub SLD. Po wystąpieniu ludowców z koalicji rząd L. Millera mógł liczyć na ponad 200 mandatów SLD-UP, a po drugie, struktura polityczna izby niższej parlamentu pozwalała na zawieranie tymczasowych sojuszy (przede wszystkim z Samoobroną RP i z Federacyjnym Klubem Parlamentarnym w rezultacie czego mniejszościowy rząd koalicyjny L. Millera uzyskał wotum zaufania w Sejmie w czerwcu 2003 roku większością 236 głosów [2]. Mniejszościowy rząd koalicyjny L. Millera przetrwał z dominacją SLD, a UP otrzymało w rządzie 1 resort. Niedługo rozpoczął się rozpad tego ugrupowania spowodowany wyjściem grupy posłów z UP, którzy utworzyli nowy klub. Po wstąpieniu Polski do UE L. Miller podał się do dymisji ze stanowiska

²Obliczenie zostało przeprowadzone na podstawie: European Election Database [Resurs elektroniczny] – Dostęp: http://www.nsd.uib.no/european_election_database; Jednaka W. Gabinet koalicyjny w III RP / W. Jednaka. – Wrocław : Wydawnictwo Uniw. Wrocławskiego, 2004. – S. 341. ; Polska scena polityczna / K. Sobolewska-Myślik, A. Hess, K. Kowalczyk. – Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2010. – S. 420.

³ Wykaz skrótów: KM – koalicyjny gabinet mniejszościowy; d. – konstrukcja rządu koalicyjnego z partią dominującą; z. – zrównoważona konstrukcja rządu koalicyjnego

przewodniczącego Rady Ministrów, co oznaczało koniec dotychczasowego składu Rady Ministrów [9].

Czwartym rządem koalicji mniejszości został gabinet M. Belki, który otrzymał od prezydenta A. Kwaśniewskiego akt powołania na szefa rządu i który wybrał do współpracy polityków z SLD (8 ministrów), UP (jeden wicepremier) oraz 9 ministrów bezpartyjnych. 14 maja 2004 r. nowy premier wygłosił expose ale wniosek głowy rządu o udzielenie wotum zaufania został przez Sejm odrzucony – głosy posłów SLD, UP i FKP nie wystarczyły, bowiem dwanaście pozostałych frakcji – w tym socjaldemokraci M. Borowskiego – dysponowało zdecydowaną przewagą głosów w Sejmie (za – 188, przeciw – 262). Jednak, prezydent nie przyjął dymisji premiera i powierzył mu dalsze sprawowanie obowiązków. Ponieważ Sejm, który zgodnie z konstytucją miał wyznaczyć nowego premiera, nie zgłosił żadnej propozycji personalnej, prezydent po raz kolejny 11 czerwca 2004 r. powierzył stanowisko Prezesa Rady Ministrów M. Belce i na jego wniosek powołał rząd w prawie identycznym jak w maju składzie. [13, s. 114-115].

Kolejne głosowanie nad wotum zaufania odbyło się podczas posiedzenia 24 czerwca – tym razem propozycja premiera została przyjęta 236 głosami (SLD, SDPL, FKP, UP i niezrzeszeni); pozostałych 11 klubów było w opozycji (215 głosów). Rząd koalicyjny M. Belki uzyskał wotum zaufania przy wsparciu posłów Socjaldemokracji Polskiej M. Borowskiego, które wcześniej opuściły SLD. Ten rząd, jako trzeci w IV kadencji Sejmu (2001-2005), sprawował władze wykonawczą do jej końca [13].

Tabela 2

Koalicyjne rządy mniejszościowe w Republice Czeskiej w latach 1996-2009¹

Premier gabinetu	Okres sprawowania urzędu	Skład partyjny gabinetu	Typ/ Konstrukcja gabinetu	Partia premiera	Liczba mandatów partii rządowych/ skład izby niższej
V. Klaus (III)	04.07.1996 – 30.11.1997	ODS + KDU- CSL + ODA	KM/d.	ODS	99/200
S. Gross (II)	31.03.2005 – 25.04.2005	CSSD + US- DEU	KM/d.	CSSD	88/200
M. Topolánek (II)	09.01.2007 – 24.03.2009	ODS + US- DEU + PZ	KM/d.	ODS	100/200

W Republice Czeskiej też zostały sformowane trzy koalicyjne gabinety mniejszościowe, które były utworzone z partią dominującą. Ale jeśli gabinety V. Klause i M. Topolánka były sformowane w rezultacie wyborów i dostarczanie przez Izbe Poselską wotum zaufania, to koalicyjny gabinet mniejszości S. Grossa zaistniał na skutek opuszczenia koalicji jednego z partnerów.

Po elekcji w 1996 r. była kontynuacja dotychczasowego aliansu koalicyjnego ODS, KDU-CSL i ODA (KDS przedtem połączyła się z ODS). Koalicja, w której skład weszły trzy formacje, opierała się jednak w Izbie Poselskiej tylko na „własnych“ 99 posłach [6]. Jej powstanie zostało umożliwione na drodze porozumienia z socjaldemokracją, której posłowie nie uczestniczyli w głosowaniu nad wyrażeniem wotum zaufania, przez co zostało obniżone kworum niezbędne dla uchwalenia wotum zaufania. ODS uzyskała w nowym rządzie koalicyjnym 8 urzędów

¹ źródło: Šanc, D. (2006): Menšinová koaliční vláda 1996 – 1998: projekt, který neměl šanci uspět. In: Cabada, L. a kol.: Koalice a koaliční vztahy. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 68 – 83.; Havlík Vlastimil a Lubomír Kopeček. Kształt i stabilita českých rządů: vplyv systému partyjného i wyborczego. Wrocławskie Studia Politologiczne, 2009, 10, s. 59-77.

ministerialnych, a pozostałe uczestnicy – KDU-CSL i ODA otrzymały 5 i 3 ministerstwa odpowiednio, co pozwala konkludować o dominacji ODS w gabinecie koalicyjnym mniejszościowym V. Klause. Wewnątrzpartyjny kryzys ODS, zakończony pod koniec 1997 roku rozłamek partii i powstaniem US, wraz z potęgującymi się konfliktami największej partii z mniejszymi partnerami koalicyjnymi (przede wszystkim z KDU-CSL), doprowadziły do upadku tego gabinetu [6].

W ciągu prawie jednego miesiąca 2005 r. jako gabinet koalicyjny mniejszościowy funkcjonował rząd S. Grossa w rezultacie opuszczenia koalicji minimalnie zwycięskiej KDU-CSL. W koalicji z CSSD pozostała US-DEU, co w wyniku umożliwił przetrwanie rządu przy wsparciu 88 mandatów poselskich. Po rezygnacji S. Grossa z urzędu premiera KDU-CSL powróciła do koalicji [6].

Po wyborach z 2006 roku prezydent V. Klaus powierzył kreowanie rządu M. Topolaneku z ODS. Gabinet jednak nie uzyskał w Izbie Poselskiej wotum zaufania (przeciwko zagłosowali posłowie CSSD a KSCM). Prezydent V. Klaus powierzył „drugą próbę“ ponownie Topolanekowi, który sformował gabinet koalicyjny z reprezentantów ODS, KDU-CSL i SZ. Czynnikiem decydującym o uzyskaniu wotum zaufania w Izbie Poselskiej zostali dwaj posłowie wybrani z ramienia CSSD. Zdecydowali się nie uczestniczyć w głosowaniu nad wotum zaufania i w ten sposób obniżyli kworum niezbędne do uchwalenia wotum zaufania [26]. Gabinet M. Topolaneka był poparty przez dokładnie 100 mandatów poselskich, dlatego został on gabinetem mniejszościowym. Rząd był zdominowany przez ODS, który uzyskał większość resortów w gabinecie razem z urzędem premiera. W roku 2009 przy wsparciu 4 posłów, które opuściły koalicję rządzącą, socjaldemokraci skutecznie 101 głosem poselskim zdymisjonowali rząd M. Topolaneka [23].

Słowacji też zostały sformowane cztery koalicyjne gabinety mniejszościowe, które były utworzone z konstrukcją zrównoważoną.

Tabela 3.

Koalicyjne rządy mniejszościowe w Republice Słowackiej(1994-2006)¹

Premier gabinetu	Okres sprawowania urzędu	Skład partyjny gabinetu	Typ/ Konstrukcja gabinetu	Partia premiera	Liczba mandatów partii rządowych/ skład izby niższej
J. Morawczyk	16.03.1994 – 01.10.1994	SLD + RCD + ARP + PLD + WRCD	KM/z.	UD	71/150
M. Dzurinda (III)	08.12.2003 – 01.09.2005	SDKU + SMK + RCD + SOP	KM/z.	SDKU	71/150
M. Dzurinda(IV)	02.09.2005 – 06.02.2006	SDKU + SMK + SOP	KM/z.	SDKU	55/150
M. Dzurinda (V)	07.02.2006 – 17.06.2006	SDKU + SMK	KM/z.	SDKU	48/150

¹ źródło: Analizę przeprowadzono na podstawie informacji empirycznej, obliczeń autora i istniejących danych naukowych.: European Election Database. http://www.nsd.uib.no/european_election_database; Parties and Elections in Europe. <http://www.parties-and-elections.eu/slovakia2.html> ; Electionresources. <http://www.electionresources.org>

Pierwszym koalicyjnym gabinetem mniejszościowym na Słowacji został rząd J. Morawczyka. Wiosną 1994 r. grupa z 10 posłów pod kierownictwem J. Morawczyka i R. Kowacza opuściła koalicję rządzącą Ruchem na rzecz Demokratycznej Słowacji RzDS i stworzyła Alternatywę Realizmu Politycznego, która zjednoczyła się z grupą z 8 posłów Unii Demokratycznej – Aliansu demokratów Słowacji (też opuściły RzDS rok wcześniej), a potem połączyła się z Partią Ludowo-Demokratyczną L. Czernaka (która z kolei odeszła od radykalnej prawicowej SNS), sformowali w kwietniu 1994 r. Unię Demokratyczną (UD). Stronictwo Lewicy Demokratycznej też przyłączyła się do koalicji ze 29 swymi posłami. Oprócz tego, ta koalicja z trzech partii UD-PLD-RCD uzyskała wsparcie zewnętrzne od partii mniejszości WRCD (Ruch "Współistnienia" - Węgierski Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (14 mandatów poselskich), który nie przyłączył się do koalicji, ale to pozwoliło rządowi pełnić swoje funkcję do wyborów [24].

Od 2003 r. drugi rząd M. Dzurindy funkcjonował jako mniejszościowy gabinet koalicyjny ze konstrukcją zrównoważoną z udziałem SDK, gdy SDK wyprzedził drugiego co do wielkości partnera koalicyjnego na 1 portfel ministerialny. W 2005 i 2006 roku po kolei koalicję rządzącą opuściły SOP i SMK. Pomimo znaczących zmian w konstrukcji partyjnej, koalicja SDKU z SMK przetrwała do wyborów z roku 2006.

Oczywiste, iż najwięcej koalicyjnych rządów mniejszościowych istniało w Polsce i Słowacji, (cztery – gabinet J. Olszewskiego, H. Suchockiej, L. Millera oraz M. Belki w Polsce, gabinet J. Morawczyka i i trzy gabinety M. Dzurindy w Słowacji), mniej w Czechach (trzy gabinety – gabinet V. Klause, S. Grossa, M. Topolaneka). Natomiast koalicję mniejszościowe nie zostały utworzone na Węgrzech. Te rządy aktywnie tworzyły się w Polsce na początku lat 90, gdy system partyjny jeszcze nie był ukształtowany, a ustawodawstwo wyborcze nie przewidywało klauzul zaporowych dla wchodzenia stronnictw politycznych do parlamentu. W Czechach taki typ gabinetów głównie istniał po roku 2004, czyli po wstąpieniu Republiki Czeskiej do EU. Z kolei na Słowacji koalicyjne rządy mniejszościowe istniały przeważnie do przystąpienia do UE.

Otóż, przy ocenie tych doświadczeń w tworzeniu koalicji mniejszościowych, na podstawie tej analizy, adekwatną jest konkluzja A. Romaniuka, iż koalicyjny rząd mniejszości jest wymuszonym wyjściem dla parlamentarnych ugrupowań politycznych, które według różnych czynników, nie zdołały albo nie mogą sformować koalicyjnego rządu większościowego [26]. Więc, adekwatnym skutkiem wyborów ma być formowanie większości w parlamencie, która będzie odzwierciedlać poparcie i interesy większości wyborców.

Bibliografia

1. Antoszewski A. System polityczny RP / A. Antoszewski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 320 s.
2. Antoszewski A. Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej: Perspektywa porównawcza / A. Antoszewski. – Wrocław : Wyd-wo Uniw. Wrocławskiego, 2006. – 288 s.
3. Antoszewski A. Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich / A. Antoszewski. – Wrocław, 2004. – 229 s.
4. Budge I. Parties and Democracy: Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States / I. Budge, H. Keman. – Oxford, 1993. – 256 p.
5. Gizicki W. Political Systems of Visegrad Group Countries Trnava [Electronic resource] / W. Gizicki. – Lublin, 2012. – P. 154. – Mode of access : https://www.academia.edu/5973255/Political_Systems_of_Visegrad_Group_Countries_Gizicki_Wojciech_ed
6. Hlousek V. Kształt i stabilność czeskich rządów: wpływ systemu partyjnego i wyborczego / V. Hlousek, L. Kopeček // Wrocławskie Studia Politolologiczne. – 2009. – №. 10. – S. 59–77.
7. Herman V. Minority Governments in Western Democracies / V. Herman, J. Pope // British Journal of Political Science. – 1973. – Vol. 3. Issue 2. - P. 191-212

8. Laver M. *Multiparty Government. The Politics of Coalition in Europe* / M. Laver, N. Schofield. – Oxford : Oxford UP, 1991. – 307 p.
9. Leszczyńska K. *Rządy Rzeczypospolitej Polskiej (1989–2005): skład, organizacja i tryb funkcjonowania* / K. Leszczyńska. – Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 2007. – S. 662.
10. Leszczyńska K. *Rządy Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–2001. Skład, organizacja i tryb funkcjonowania* / K. Leszczyńska. – Toruń, 2005. – S. 482
11. Liphart A. *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensual Government in Twenty One Countries* / A. Liphart. – New Haven : Yale UP, 1984. - 232 p.
12. Luebbert G. *A Theory of Governmnet Formation* / G. Luebbert // *Comparative Political Studies*. – 1984. – Vol. 17, Issue 2. – P. 229–264
13. Jednaka W. *Gabinety koalicyjne w III RP* / W. Jednaka. - Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004. – S. 341.
14. Strom K. *Coalition Government in Western Europe* / K. Strom, W. C. Muller. – Oxford : Oxford UP, 2000. – 624 p.
15. Strom K. *Minority Governments in Parliamentary Democracies: The Rationality of Non-Winning Cabinet Solutions* / K. Strom // *Comparative Political Studies*. – 1984. – Vol. 17, Issue 2. – P. 199-227
16. Strom K. *Cabinets and Coalition Bargaining. The Democratic Life Cycle in Western Europe* / K. Strom, W. C. Müller, T. Bergman. - Oxford ; New York : Oxford University Press, 2008. - 443 p.
17. Sokół W. *System polityczny Słowacji* / R. Sokół // *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej* / red. W. Sokół, M. Żmigrodzki. - Lublin : Wydaw. UMCS, 2005. - S. 223-287
18. Zenderowski R. *Ewolucja słowackiego systemu partyjnego od 1989 roku* / R. Zenderowski // *Wielowymiarowość systemów politycznych. Teoretyczne założenia i praktyczne uwarunkowania* / J. Błuszkowski, J. Zaleśny (red.). - Warszawa : Dom Wydawniczy ELIPSA, 2009. - S. 9-35
19. Zuba K. *Polska scena polityczna : ciągłość i zmiana* / K. Zuba. – Warszawa : Kancelaria Sejmu. Wydawnictwo Sejmowe, 2012. – 361 s.
20. *Opozycja parlamentarna w Polsce w latach 1997–2010* / pod red. K. Łabędzia. – Kraków : Uniw. Pedagogiczny, 2012. – S. 220
21. *Partie i koalicje polityczne III Rzeczypospolitej* / pod red. K. A. Paszkiewicz. – Wrocław : Wydaw. Uniw. Wrocławskiego, 2000. – 190 s.
22. *Polska scena polityczna* / K. Sobolewska-Myślik, A. Hess, K. Kowalczyk. – Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellonskiego, 2010. – 420 s.
23. Лопата М. Урядова стабільність і чинники стабільності урядів Чехії / М. Лопата // *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. – 2012. – Вип. 4(1). – С. 121–129 ; Lopata M. *Uriadova stabilnist i chynnyky stabilnosti uriadiv Chekhii* / М. Lopata // *Filosofiiia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. – 2012. – Vyp. 4(1). – S. 121–129.
24. *Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи : порівняльний аналіз* / А. С. Романюк (заг. ред.), В. С. Литвин, Н. В. Панчак-Бялоблоцка. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 358 с. ; *Politychni instytuty krain Tsentralno-Skhidnoi Yevropy : porivnialnyi analiz* / A. S. Romaniuk (zah. red.), V. S. Lytvyn, N. V. Panchak-Bialoblotska. – Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2014. – 358 s
25. Романюк А. *Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз* / А. Романюк // *Вісник Львівського університету. Серія : філософські науки*. – 2007. – Вип. 10. – С.235 – 244 ; *Romaniuk A. Typolohiia uriadovykh kabinetiv v krainakh Zakhidnoi Yevropy: porivnialnyi analiz* / A. Romaniuk // *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia : filosofski nauky*. – 2007. – Vyp. 10. – S.235 – 244

26. Романюк А. Феномен урядів меншості в країнах Західної Європи / А. Романюк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2006. – Вип. 17. – С. 24 – 27 ; Romaniuk A. Fenomen uriadiv menshosti v krainakh Zakhidnoi Yevropy / A. Romaniuk // Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku. – 2006. – Vyp. 17. – S. 24 – 27
Стаття надійшла до редакції 07.12.2016 р.

М. Lopata

COMPARATIVE ANALYSIS OF COALITION MINORITY GOVERNMENTS IN THE VISERGRAD GROUP COUNTRIES

This article is devoted to minority coalition cabinet formation in Visegrad Group countries since start of transformation period. In the article were analyzed main factors of formation such type of governments and theories related to study of minority governments. Main approaches of the definition "coalition minority cabinet" are examined. The coalition minority government means that the political party in coalition with other or others presented in the parliament / or deputies in parliament, which totally possess less than 50% of the full composition of parliament. The author analyses coalition minority cabinet formation in two constructions – with dominant party and equilibrium construction. The dominant party is not only the largest party, but it "gets" much more ministries in comparison to other allies of the coalition. The distinction between the majority government and the so-called "able to live" is examined. This means that such minority cabinets can be "able to live", if we will take into account the preferences of the programs of the government and opposition parties. The minority government is more effective taking in consideration programming, when no other possible coalition of parties does not agree to replace this cabinet.

Experience of Polish, Slovak and Czech coalition minority governments is analysed and characterized.

More coalition minority governments existed in Poland and Slovak Republic, (four – cabinet of J. Olshevski, H. Suchocka, L. Miller and M. Belka in Poland, cabinet of M. Moravchik and and three such cabinets of M. Dzurinda in Slovak Republic). Less such government were formed in Czech Republic (obviously thee cabinets – cabinets of V. Klaus, S. Gross and M. Topolanek). In Hungary coalition minority governments were not formed. Those cabinets often were formed in Poland on the Begin of 90-th, when party system was not established and electoral legislation didn't predict electoral barriers for entering national parliament or lower chamber of the parliament. In Czech Republic such type of cabinets existed mainly after 2004, when CR become EU member. In Slovak coalition minority governments formed mainly in the period before entering EU in 2004.

Key words: *Coalition government, minority coalition, political party, dominant party, equilibrium construction.*

М. Лопата

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОАЛІЦІЙНИХ УРЯДІВ МЕНШОСТІ У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

В статті проаналізовано формування коаліційних урядів меншості у країнах Вишеградської групи. Висвітлено підходи до визначення «коаліційний уряд меншості». Проаналізовано коаліційні уряди меншості у двох конструкціях – з домінуючою партією і рівноважною конструкцією. Коаліційний уряд меншості означає, що політична партія в коаліції з іншою/іншими представлена/ні в парламенті депутатами, загальна кількість яких становить менше ніж 50% від повного складу депутатів парламенту. Проаналізовано поняття «життєздатного» уряду. Це означає, що кабінети меншості можуть бути «життєздатними», якщо візьмемо до уваги програмні преференції урядових і опозиційних партій. Уряди меншості можуть бути стабільними тоді, коли критерій «переможної більшості» змінить критерій «життєздатності». Дослідники вважають, що уряд меншості є ефективним, якщо візьмемо до уваги його пропозиції

урядової програми, і якщо жодна інша коаліція парламентських партій її не може його замінити. Мотивація виконання програми (ідеологічний фактор) розділяє опозицію і тому вона не здатна об'єднатися заради формування власного коаліційного уряду. Проаналізовано коаліційні уряди меншості, як результат політичних переговорів, які формуються у форматі двох партійних конструкцій – у конструкції з домінуючою партією та у рівноважній конструкції. Домінуюча партія не тільки є найбільшою партією, а й «отримує» значно більше міністерств, порівняно з рештою союзників по коаліції.

Найбільше коаліційних урядів меншості і з домінуючою партією, і рівноважною конструкцією існувало в Польщі (чотири кабінети), Словаччині (усі чотири кабінети сформовані на основі рівноважної конструкції), трохи менше – у Чехії (три кабінети), де всі коаліції меншості існували у форматі коаліцій з домінуючою партією. У Польщі коаліції меншості частіше формувалися до вступу в ЄС. Тільки у Словаччині і Чехії їх кількість збільшилася після входження до ЄС. В Угорщині коаліції меншості були відсутні.

Ключові слова: Коаліційний уряд, коаліція меншості, домінуюча партія, рівноважна конструкція.

УДК 323.21

Е.В. Мамонтова

СУСПІЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

В статті робиться спроба визначення сутнісних характеристик суспільного діалогу у контексті сучасного соціально-гуманітарного знання та узагальнення теоретичних підходів щодо визначення концепту «суспільний діалог», «діалог між владою та суспільством», «діалогова взаємодія» у категоріях політичної науки. Показано, що необхідними умовами діалогу в політиці є наявність політичного плюралізму, володіння суб'єктами діалогу політичною толерантністю та їх комунікативна компетенція, вміння слухати, розуміти і йти на зустріч один одному заради збереження миру, стабільності і подолання розбіжностей. На основі аналізу теоретико-методологічних здобутків з даної проблематики визначено, що діалогова взаємодія є різновидом соціальної взаємодії і є формою суспільного діалогу, де суспільний діалог є найважливішою функціональною характеристикою сучасного суспільства і реалізується у всіх формах міжсуб'єктних взаємин і взаємодій, як у явній, так і в неявній формі.

Ключові слова: суспільний діалог, діалогова взаємодія, публічна політика.

Актуальність необхідності здійснення політико-управлінських заходів по стимулюванню активної участі громадян у формуванні та розвитку суспільства і держави в Україні не викликає сумніву. Адже тільки за умов сприяння зародженню різноманітних громадських ініціатив і робіт по налагодженню механізмів їх реалізації через рішення органів публічної влади можна говорити про незворотність становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства.

Поняття громадянського суспільства має чимало визначень, кожне з яких розкриває певні (філософські, соціологічні, політико-правові, економічні, етичні та ін.) аспекти цього багатогранного феномену. Втім, незаперечним є те, що з одного боку